

ВПЛИВОВІ ПОСТАТІ У ФОРМУВАННІ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ БАЗИ СВІТ-СИСТЕМНОЇ ТЕОРІЇ

Гончаренко Є. О.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», Харків*

Одне з ключових питань світ-системної теорії полягає в тому, скільки світ-систем існувало протягом людської історії. Згідно з Валлерстайном, справжньою світ-системою є лише світ-система капіталізму протягом останніх кількох сотень років. Однак не всі сприймають таку його думку. У 1989 р. Ж. Абу-Луход випустила книгу «До європейської гегемонії», в якій завоювання монголів розцінюються як найважливіший фактор створення першої по-справжньому глобальної світової системи XIII ст., що згодом дало змогу порівняти за значимістю ці процеси з «великим вибухом» в історії Всесвіту. Значимість цієї роботи у тому, що Абу-Луход першою обґрунтувала єдність афро-євразійської світ-системи до епохи гегемонії капіталізму. Вона також спробувала виділити характерні риси до-сучасної світ-системи, що відрізняють її від капіталістичної світ-системи. Згодом історичний аспект було значно посилено у працях А. Г. Франка, К. Чейз-Данна та Т. Холлі.

Інша впливова постать у рамках світ-системного підходу – Андре Гундер Франк (1929–2005). Він зробив великий внесок у критику європоцентризму. На його думку, підхід Валлерстайна також страждає. За Валлерстайном, саме Захід створив капіталізм як систему і поширив її на весь світ. У численних публікаціях Франк переконливо показав, що різні регіони пов'язані один з одним тісними економічними зв'язками задовго до «довго XVI століття». Він вважає, що світова система («Світ-Система») лише одна, і її вік налічує не 500, а 5000 років. Саме тому він використовує даний термін в однині і тільки з великої літери.

Отже, нині серед теоретиків світ-системного аналізу немає єдності. І. Валлерстайн та його прихильники сфокусували свої інтереси навколо капіталістичної світ-системи та сучасності. Вони твердо дотримуються думки, що світ як єдина система виникла лише починаючи з XVI століття. Інша група дослідників вважає, що єдина Світ-Система, яка охоплювала вже майже від початку більше половини населення Земної кулі і з якої в II тис. н. е. виросла сучасна глобальна світова система, склалася набагато раніше – як мінімум 5000 (але, можливо, і 12000) років тому. Цікаво, що цей не цілком правдоподібний сценарій прямо протилежний картині «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона, у якого християнський світ протистоїть ісламсько-азійському.

І. Валлерстайн у своїх останніх роботах виступає проти цього методологічного підходу, підкреслюючи відсутність фундаментальної підстави як економічного, так і соціального характеру для подальшого успішного розвитку капіталізму в його фазі посткапіталізму.